

Monitor bouwketen

Najaar 2021

eib

Economisch Instituut
voor de Bouw

Het auteursrecht voor de inhoud berust geheel bij de Stichting Economisch Instituut voor de Bouw. Overnemen van de inhoud (of delen daarvan) is uitsluitend toegestaan met schriftelijke toestemming van het EIB. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen en dergelijke, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

December 2021

Monitor bouwketen

Najaar 2021

Nylas Visser

Inhoudsopgave	
Conclusies op hoofdlijnen	5
1 Bouwketen	9
2 Architectenbureaus	14
3 Ingenieursbureaus	15
4 Bouwbedrijven	16
5 Installatiebedrijven	17
Bijlage A De opbouw van de monitor	18
Bijlage B Prijsstijgingen en Leveringsproblemen in de bouwketen	19

Conclusies op hoofdlijnen

De Monitor Bouwketen beschrijft de recente conjuncturele ontwikkelingen in de bouwketen. De bouwketen is in deze rapportage in vier schakels verdeeld: architectenbureaus, ingenieursbureaus, bouwbedrijven en installatiebedrijven. Als gevolg van de vaccinatiegraad, de afgenomen besmettingen en afgenomen ziekenhuisopnamen, had de overheid de contactbeperkende maatregelen in september grotendeels versoepeld. Na een grote stijging van het aantal besmette personen en de daarmee samenhangende ziekenhuisopnamen heeft de regering op 12 november jl. echter besloten om opnieuw maatregelen in te stellen. Ondanks deze maatregelen is de druk op de zorg verder vergroot. Daarom is twee weken later besloten de contactbeperkende maatregelen verder aan te scherpen. De enquêtes voor de huidige meting zijn grotendeels voor de aankondiging van 12 november jl. uitgevoerd.

Recente economische ontwikkelingen

In het derde kwartaal van 2021 is de Nederlandse economie ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2020 met 5,0% sterk gegroeid. Deze groei komt bovenop een groei van 10,4% in het tweede kwartaal. Deze groeicijfers zijn een reactie op de grote dalingen van het bbp in het tweede en derde kwartaal van 2020 als gevolg van de eerste lockdown. Ten opzichte van het voorgaande kwartaal lieten de afgelopen kwartalen stijgingen zien van 3,8% en 1,9%.

De productie in de bouwnijverheid laat een parallelle ontwikkeling zien. De toegevoegde waarde van de bouw steeg in het tweede kwartaal van 2021 ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2020 met 5,1%, in het derde kwartaal steeg de productie met 1,7%. Zo viel in 2019 de vergunningverlening sterk terug mede als gevolg van de stikstofproblematiek, wat met vertraging heeft doorgewerkt in de productie van 2020 en 2021. De vergunningsverlening heeft zich in de afgelopen periode echter grotendeels hersteld. Deze ontwikkeling begint nu ook door te werken in de productie.

De werkgelegenheid in de bouwnijverheid is in het tweede kwartaal van 2021 uitgekomen op 484 duizend personen¹. Dit zijn er 10.000 meer dan in hetzelfde kwartaal in 2020. Ten opzichte van het voorgaande kwartaal is er sprake van een stijging van 2.000 personen. De vacaturegraad bereikt in het derde kwartaal van 2021 opnieuw een recordhoogte. Aan het einde van dat kwartaal lag de vacaturegraad op 68 vacatures per 1.000 banen, 14 hoger ten opzichte van de voorjaarsmeting. Het aantal lopende WW-uitkeringen in de bouwnijverheid is ten opzichte van de vorige monitor fors gedaald en komt aan het einde van het derde kwartaal uit op 2.579. Ten opzichte van een jaar geleden ligt dit aantal bijna 700 lager. Het aantal faillissementen in de bouwketen kwam in het derde kwartaal uit op 84, 8 minder dan een half jaar geleden.

¹ Ten opzichte van de vorige meting heeft er bij het CBS een correctie in de werkgelegenheidscijfers plaatsgevonden. Daardoor komt de totale werkgelegenheid in deze rapportage hoger uit ten opzichte van de voorjaarsrapportage.

Conjunctuur bouwketen

De conjunctuurindicatoren laten deze meting over het algemeen een positief beeld zien. De indicatoren zijn voor zowel de gehele bouwketen als voor de afzonderlijke schakels allemaal per saldo positief.

De gemiddelde werkvoorraad in de bouwketen komt dit najaar uit op 9,9 maanden, een stijging van 0,9 maand ten opzichte van de voorgaande meting. De stijging komt vooral door een stijging van de gemiddelde orderportefeuille bij zowel de installatiebedrijven als de ingenieursbureaus. Per saldo verwacht ruim 40% van de ondernemers in de bouwketen een hogere omzet. Hierbij moet vermeld worden dat de metingen bij de verschillende schakels goeddeels voor de aankondiging van nieuwe coronamaatregelen op 12 november hebben plaatsgevonden.

De verwachting rondom het personeel is ten opzichte van de voorjaarsmeting nagenoeg gelijk gebleven; waar in het voorjaar per saldo ongeveer 39% van de ondernemers verwachtte meer personeel aan te nemen, is het percentage in de huidige meting met een procentpunt gedaald. Ten opzichte van de vorige meting is de verwachting bij de bouw- en installatiebedrijven gelijk gebleven. Bij de architecten is een lichte stijging te zien, bij de ingenieurs een daling van drie procentpunt.

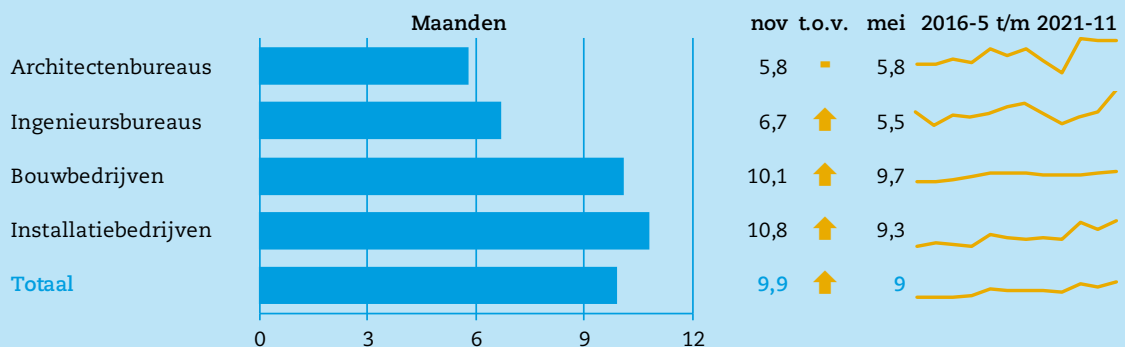
Stand van de conjunctuur per schakel in de bouwketen

Hieronder volgen voor iedere schakel de belangrijkste conclusies, waarbij de resultaten worden vergeleken met de uitkomsten van een half jaar geleden.

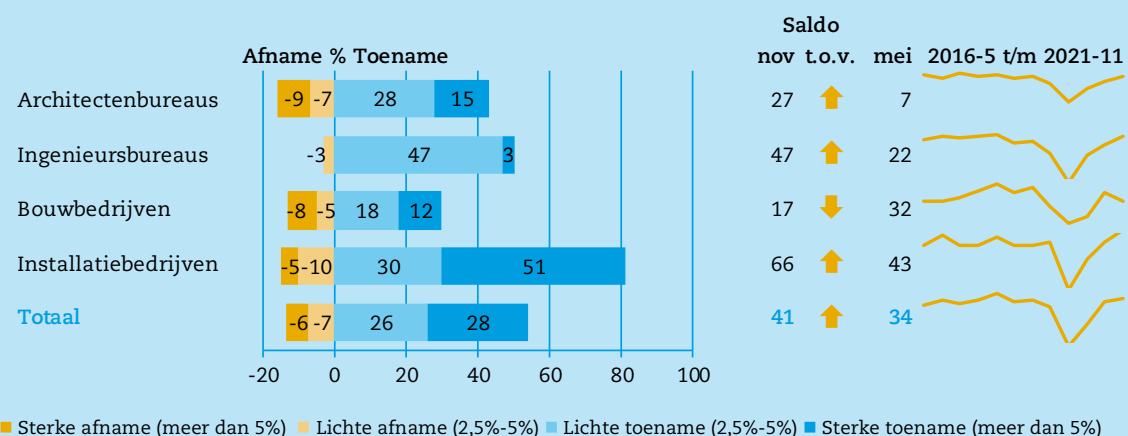
- **Architectenbureaus** – De architectenbureaus melden een gemiddelde werkvoorraad van 5,8 maanden, wat gelijk is aan de voorjaarsmeting. Bijna 45% van de architecten verwacht een hogere omzet in de komende maanden. De personeelsverwachting is nagenoeg hetzelfde als bij de voorjaarsmeting; per saldo verwacht één op de elf architectenbureaus in de komende maanden het personeelsbestand te zullen vergroten.
- **Ingenieursbureaus** – De gemiddelde orderportefeuille bij de ingenieursbureaus is ten opzichte van de voorgaande meting sterk gestegen; de werkvoorraad ligt nu op 6,7 maanden, een stijging van 1,2 maand. De omzetverwachting is zeer positief; de helft van de ingenieursbureaus verwacht een hogere omzet in de komende maanden, 3% verwacht een lagere omzet. Ook verwacht ruim een vijfde van de bureaus het personeelbestand uit te breiden.
- **Bouwbedrijven** – De bouwbedrijven zien de gemiddelde werkvoorraad ten opzichte van de voorjaarsmeting met 0,4 maand stijgen tot 10,1 maanden werk. Per saldo verwacht een zesde van de bouwbedrijven een verbetering van de omzet in de komende maanden. Dit saldo ligt bijna de helft lager dan een half jaar geleden. De personeelsverwachting ligt met ongeveer 20% per saldo op hetzelfde niveau als in de voorjaarsmeting.
- **Installatiebedrijven** – Ook bij de installatiebedrijven is de gemiddelde werkvoorraad ten opzichte van de voorjaarsmeting sterk gestegen. De gemiddelde orderportefeuille ligt nu op 10,8 maanden werk, 1,5 maand hoger dan een half jaar geleden. Per saldo verwacht twee derde van de bedrijven een stijging van de omzet, terwijl slechts 5% van de bedrijven geen verandering van de omzet verwacht. Ook de personeelsverwachting ligt onveranderd hoog; per saldo verwacht bijna twee derde van de installateurs meer personeel aan te nemen in de komende maanden.

Dashboard conjunctuur bouwketen

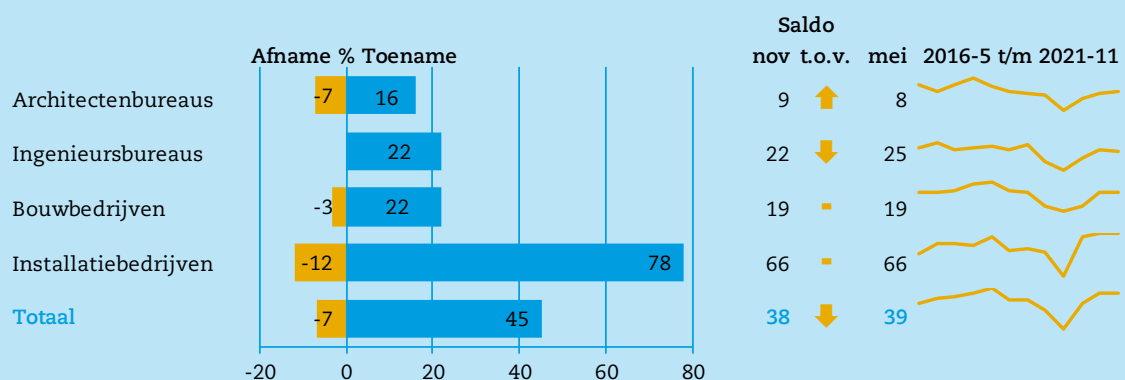
Orderportefeuille

Verwachting van bedrijven over de omzet 4^e kwartaal

Verwachting van bedrijven over het personeelsbestand 4^e kwartaal

* Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NIngenieurs

1 Bouwketen

Dit hoofdstuk beschrijft de conjunctuur in de bouwketen. Het eerste deel geeft een beeld van de recente ontwikkelingen van de toegevoegde waarde, faillissementen, werkgelegenheid en werkloosheid. Vervolgens komen de huidige orderportefeuilles in de bouwketen aan bod. Tot slot worden de ontwikkelingen beschreven die ondernemingen in de bouwketen verwachten ten aanzien van hun omzet en personeelsbestand.

1.1 Recente ontwikkelingen

Economische groei

De Nederlandse economie is in het afgelopen half jaar gegroeid. Na een krimp in het eerste kwartaal van 2021 is het bruto binnenlands product (bbp) ten opzichte van de voorgaande periode in zowel het tweede als het derde kwartaal gestegen, met respectievelijk 3,8% en 1,9%. Ten opzichte van hetzelfde kwartaal in het vorige jaar steeg het bbp met respectievelijk 10,4% en 5,0%. De groei van het tweede kwartaal kan verklaard worden doordat het tweede kwartaal in 2020 het kwartaal van de eerste lockdown was. Het derde kwartaal van 2021 was het kwartaal waar langzamerhand steeds meer mogelijk was door onder andere de oplopende vaccinatiegraad. Sectoren die door de contactbeperkende maatregelen waren geraakt, zoals bijvoorbeeld de horeca, reisbureaus, en cultuur- en recreatie, konden zich in deze periode weer enigszins herstellen. De bruto investeringen in vaste activa stegen in het derde kwartaal van 2021 met 2,3% ten opzichte van het derde kwartaal in 2020. Ten opzichte van het tweede kwartaal van 2021 daalden deze juist met 2,7%.

De totale toegevoegde waarde in basisprijzen² lag in het derde kwartaal van 2021 5,6% hoger dan in hetzelfde kwartaal in 2020. Sectoren met de grootste groei waren de sectoren informatie en communicatie, en zakelijke dienstverlening. Ook de sectoren energievoorziening, industrie, delfstoffenwinning en cultuur, recreatie & overige diensten lieten een bovengemiddelde groei van de toegevoegde waarde zien. De toegevoegde waarde van de bouwnijverheid steeg in het derde kwartaal van 2021 ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2020 met 1,7%. Met deze stijging laat de bouw een ondergemiddelde groei zien.

Faillissementen

In het derde kwartaal van 2021 zijn 84 faillissementen uitgesproken in de bouwketen. In het derde kwartaal van 2020 waren dit er nog 109. Het aantal faillissementen is sinds de eerste uitgave van de Monitor Bouwketen in 2011 nog niet zo laag geweest. De uitgebreide steunmaatregelen van de overheid in combinatie met een sterke vraag zijn de waarschijnlijke oorzaken voor het lage aantal faillissementen. De meeste faillissementen vielen in het derde kwartaal van 2021 bij de algemene b&u-bouwbedrijven. In dit kwartaal faillieerden ook 12 architecten- en ingenieurs-bureaus. In de laatste vier kwartalen is er in de bouwkolom 384 maal faillissement uitgesproken, 150 minder dan in de vier kwartalen daarvoor.

In het derde kwartaal van 2021 werden 7.050 bedrijven in de bouwnijverheid en 1.025 architecten- en ingenieursbureaus opgericht. Het aantal opheffingen in dit kwartaal voor beide sectoren ligt op respectievelijk 1.655 en 335. Ten opzichte van het eerste kwartaal van 2020 is het aantal opheffingen bij beide sectoren gedaald en het aantal oprichtingen gestegen.

Werkgelegenheid

Ten opzichte van de voorjaarsmeting steeg het aantal werkenden in de bouwnijverheid; in het tweede kwartaal waren er volgens het CBS ongeveer 484 duizend werkenden in de bouwnijverheid. Dit betekent een stijging van ongeveer tienduizend ten opzichte van een jaar geleden. De werkenden bestaan uit 332 duizend werknemers en 152 duizend zelfstandigen.

² De toegevoegde waarde wordt gedefinieerd als het totaal van lonen, salarissen, afschrijvingskosten, rentekosten en resultaat voor belasting (omzet minus ingekochte goederen en diensten).

Het aantal openstaande vacatures in de bouwnijverheid ligt in het derde kwartaal van 2021 op recordhoogte. Aan het einde van dat kwartaal stonden er 68 vacatures per duizend banen open, 14 meer dan bij de voorjaarsmeting. In totaal stonden er 23.200 vacatures open, bijna 10 procent meer dan in het voorgaande kwartaal. Het aantal nieuwe vacatures steeg met 14.000 in het derde kwartaal van 2021, 1.000 meer dan bij de voorgaande meting.

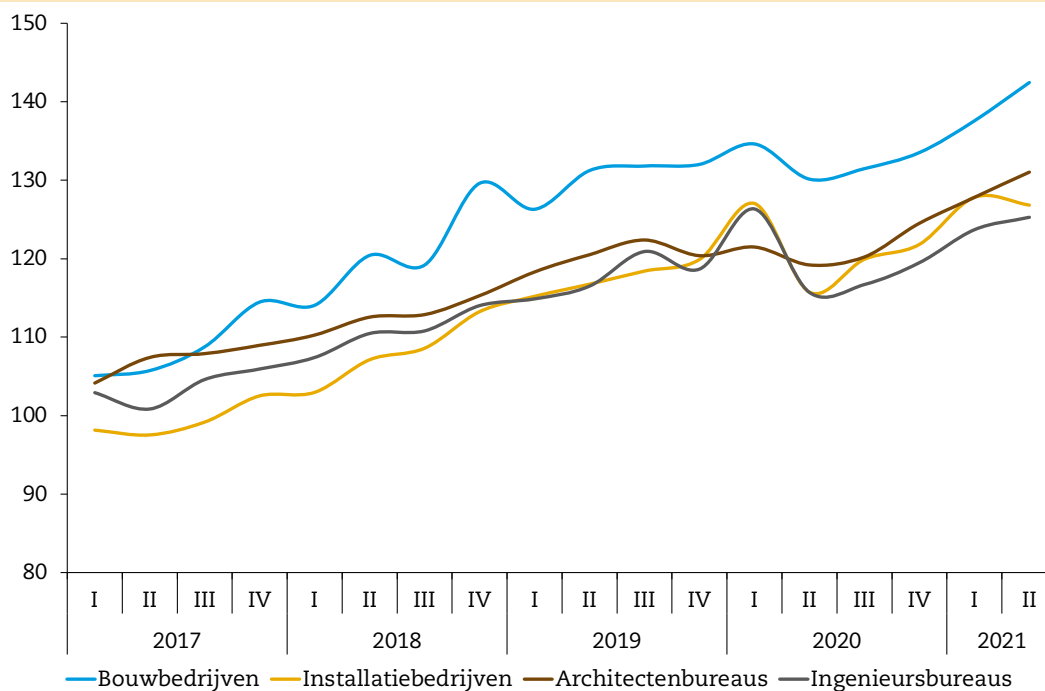
Werkloosheid

Volgens cijfers van het UWV waren er in september 2.591 lopende WW-uitkeringen in de bouwnijverheid. Dit zijn er bijna 700 minder dan een in september 2020. Ten opzichte van de voorgaande meting zijn er bijna 1.700 minder lopende WW-uitkeringen. De totale Nederlandse werkloosheid bedroeg volgens seizoensgecorrigeerde cijfers van het CBS in oktober 2021 277 duizend personen (2,9% van de beroepsbevolking). De werkloosheid ligt hiermee op het niveau van net voor de coronacrisis.

Ontwikkelingen omzet

In figuur 1 wordt de seizoensgecorrigeerde ontwikkeling van de omzetwaarde van de afzonderlijke schakels binnen de bouwketen gedurende de periode 2017 tot en met het tweede kwartaal van 2021 in beeld gebracht. Na een negatieve schok in de omzetontwikkeling in het tweede kwartaal van 2020 laten drie van de vier schakels tot en met het tweede kwartaal van 2021 een positieve omzetontwikkeling zien. Bij de installatiebedrijven is de omzet in het tweede kwartaal van 2021 echter gedaald. Bij de architecten en bouwbedrijven ligt de omzet inmiddels boven het niveau van begin 2020, bij de installateurs en de ingenieurs is dit nog niet het geval.

Figuur 1 Ontwikkeling (seizoensgecorrigeerde) omzet per schakel binnen de bouwketen, 2017Q1-2021Q2, 2016=100, lopende prijzen

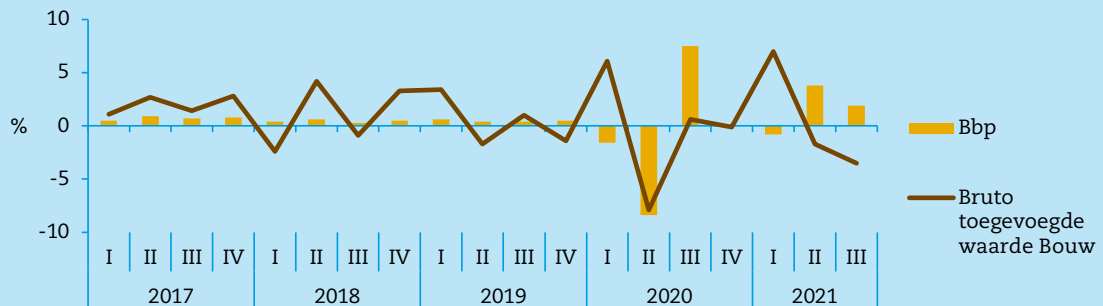

Bron: CBS, EIB

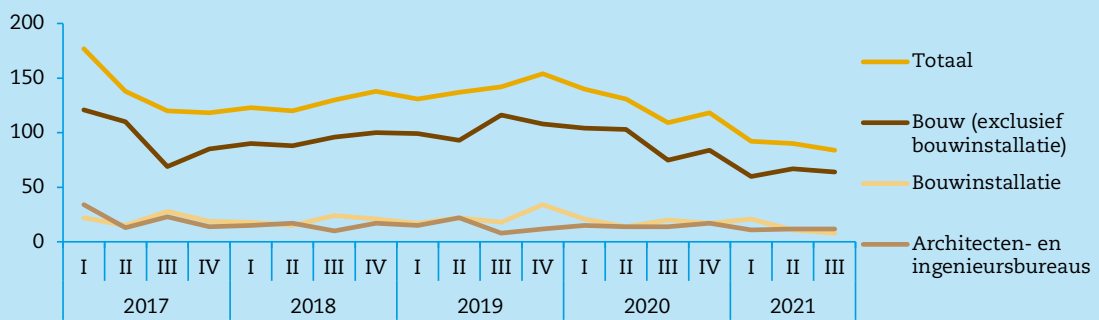
Dashboard recente ontwikkelingen

Economische groei

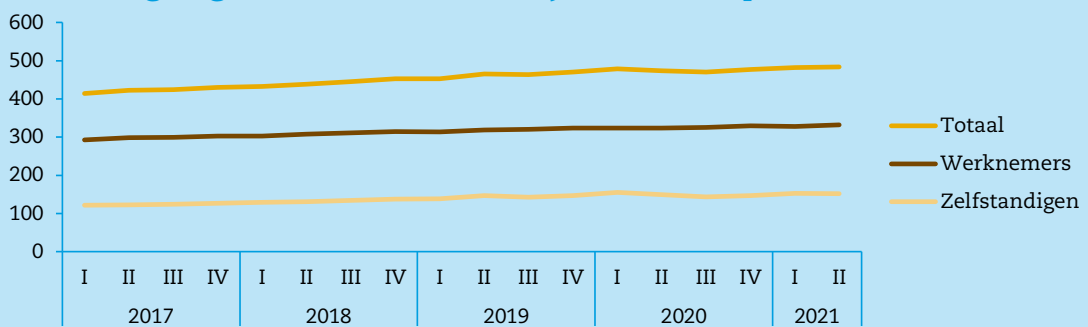
Volumeontwikkeling bbp en toegevoegde waarde in de bouw, kwartaal op kwartaal mutaties in procenten

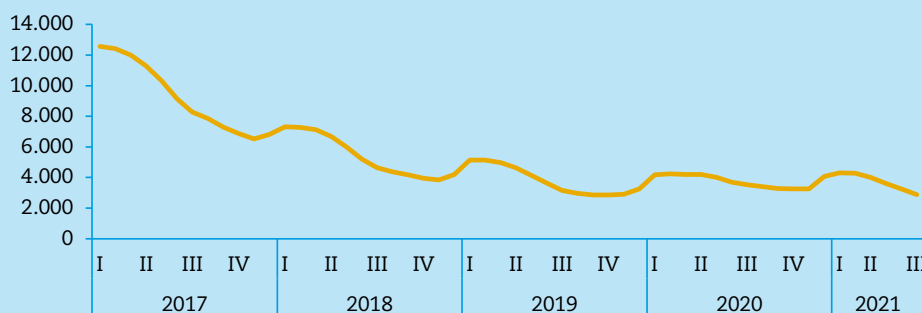
Aantal faillissementen in de bouwketen

Werkgelegenheid in de bouwnijverheid, in personen x 1.000

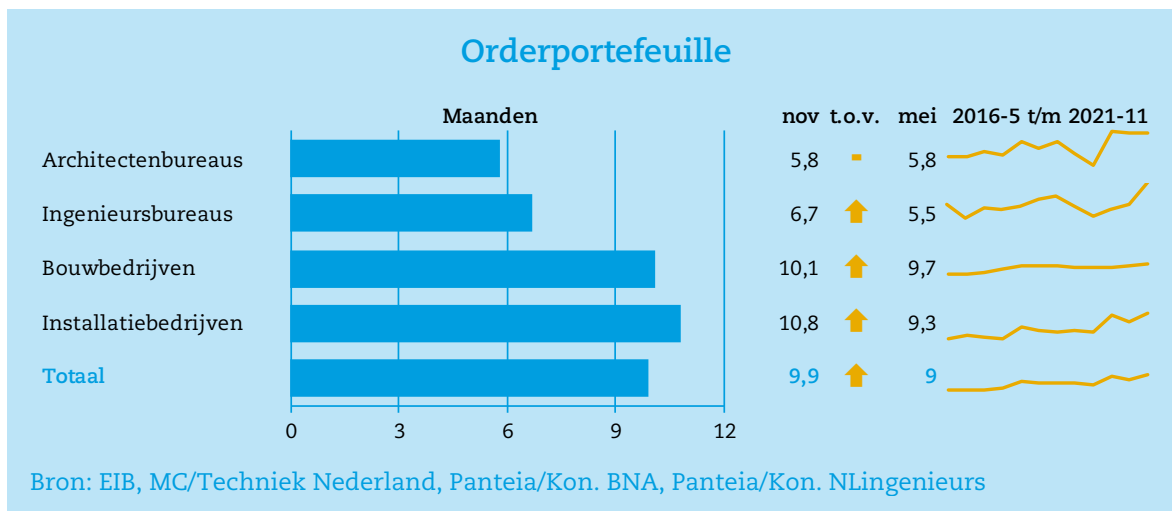
Aantal personen met een WW-uitkering in de bouwnijverheid

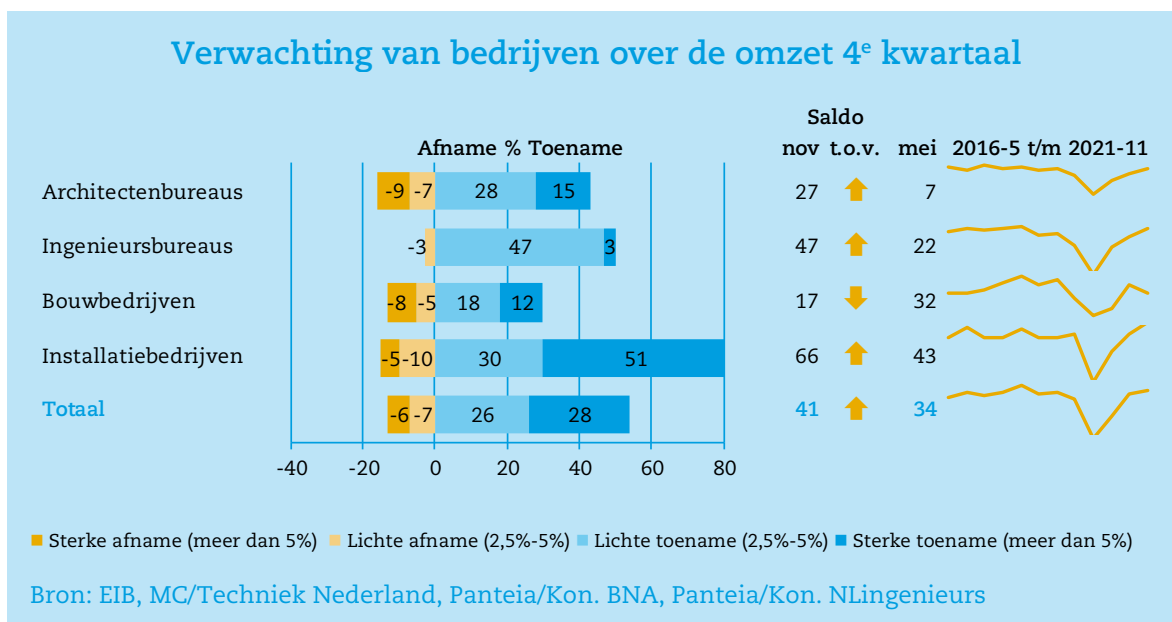
Bron: CBS, UWV

1.2 Conjunctuur bouwketen

Voor alle conjunctuurindicatoren geldt; de enquêtes voor de huidige meting zijn grotendeels voor de aankondiging van 12 november jl. uitgevoerd. De indicatoren moeten in dat licht worden beoordeeld.

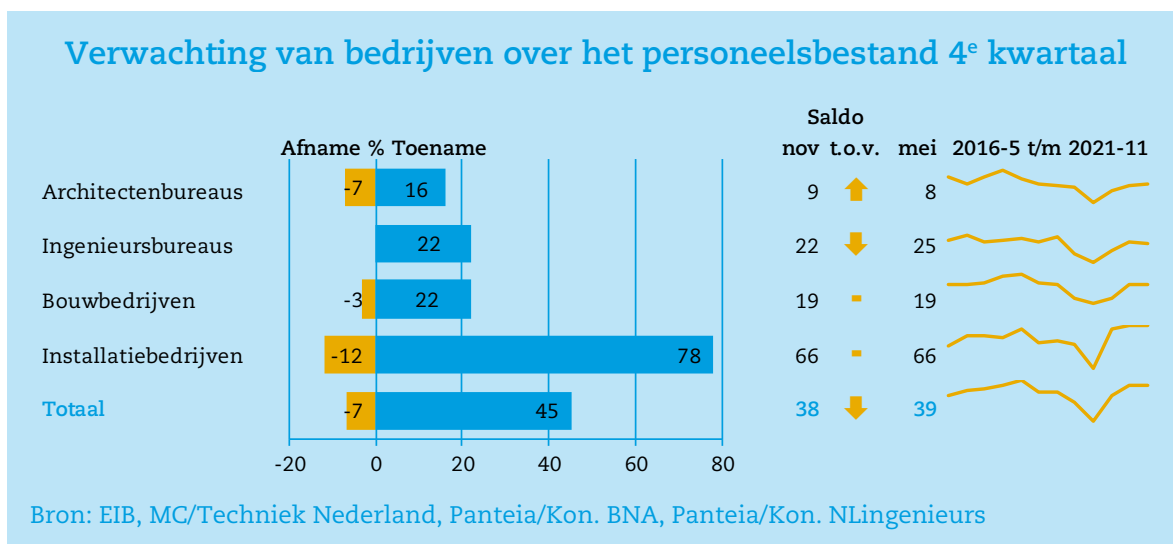

In de bouwketen lag de gemiddelde werkvoorraad op 9,9 maanden werk. Dit is een stijging van 0,9 maand ten opzichte van de voorjaarsmeting. Drie van de vier schakels in de keten laten een stijging zien. Bij de installatiebedrijven was de stijging met 1,5 maand het grootst. Daarmee komt de gemiddelde werkvoorraad voor deze schakel op 10,8 maanden werk. Bij de bouwbedrijven steeg de orderportefeuille met 0,4 maand naar 10,1 maanden werk. De ingenieursbureaus zagen een stijging van 1,2 maand; de gemiddelde orderportefeuille voor deze schakel bedraagt deze meting 6,7 maanden. De orderportefeuilles van de architecten ligt met 5,8 maanden werk op nagenoeg hetzelfde niveau als bij de voorgaande meting.

De omzetverwachting van de bedrijven in de bouwketen is per saldo zeer positief; ruim 40% van de ondernemers verwacht een hogere omzet in het 4^e kwartaal. Ook in de afzonderlijke schakels verwachten de bedrijven per saldo een hogere omzet. Ruim 80% van de installateurs verwacht een hogere omzet in de komende periode, terwijl ongeveer 15% juist een omzetsdaling

verwacht. Slechts 5% verwacht een gelijke omzet. Bouwondernemers zijn als enige minder positief dan een half jaar geleden; per saldo verwacht ruim een op de zes bedrijven een toename van de omzet. Dit was in de voorjaarsmeting nog per saldo een op de drie. Bij de ingenieursbureaus verwacht ongeveer 3% van de ondernemers een lagere omzet, terwijl de helft van de ondernemers een toename verwacht. Bij de architectenbureaus is het saldo positieve bedrijven ruim vier keer groter dan een half jaar geleden.

Ten opzichte van de voorjaarsmeting heeft de verwachting over het personeelsbestand een pas op de plaats gemaakt. Per saldo verwacht 38% van de ondernemers dat zij het personeelsbestand zullen uitbreiden, een daling van een procentpunt. Ook bij deze indicator is de verwachting bij alle afzonderlijke schakels ook positief. De afzonderlijke schakels laten per saldo ook nauwelijks veranderingen zien. Bij de ingenieursbureaus verwacht ongeveer 22% van de bedrijven het personeelsbestand op korte termijn uit te breiden. Geen van de bedrijven verwacht het bestand in te krimpen. Desondanks is het saldo met drie procentpunt gedaald ten opzichte van de voorjaarsmeting. Bij de architectenbureaus is de verwachting omtrent personeel licht gestegen. Bij de bouw- en installatiebedrijven is de personeelsverwachting per saldo gelijk aan de voorgaande meting.

2 Architectenbureaus

De architectenbureaus rapporteren voor de najaarsmeting een gemiddelde werkvoorraad van 5,8 maanden werk. Hiermee ligt de gemiddelde voorraad op hetzelfde niveau als een half jaar geleden. Ten opzichte van de voorjaarsmeting zijn de verwachtingen over zowel de omzet als het personeelsbestand verbeterd en per saldo positief. Zo verwacht bijna 45% van de architecten een hogere omzet, en één op de zes verwacht het personeelsbestand te vergroten. Ten opzichte van de voorjaarsmeting zijn deze verwachtingen per saldo met respectievelijk 20 en 1 procentpunt verbeterd.

Tabel 2.1 toont de resultaten voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. Bij driekwart van de marktsectoren is de ontwikkeling van het belang per saldo positief. Alleen bij de sectoren kantoren en winkels verwachten de architecten per saldo een afnemend belang. De ondernemers zien het belang bij alle marktsectoren ten opzichte van de vorige meting per saldo verbeteren. Ruim een derde van de architectenbureaus verwacht het honorarium te zullen verhogen in de komende drie maanden. In zowel het tweede als het derde kwartaal zijn de gemiddelde prijzen ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2020 met ruim 2% gestegen.

Tabel 2.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, architectenbureaus

	Mei 2021		November 2021		
	% -	% +	% -	% +	
Orderportefeuille (aantal maanden)	5,8		5,8		
Belang ¹ per marktsector					
- Woningen	51%	3	49	5	61
- Kantoren	9%	42	19	26	21
- Winkels	2%	57	11	34	11
- Onderwijs	4%	10	31	14	40
- Gezondheidszorg	7%	10	39	8	45
- Stedenbouw	3%	9	34	4	52
- Gemengde projecten	7%	5	37	4	54
- Overig	17%	9	29	4	37
Ontwikkeling honorarium		10	17	3	36
Prijzontwikkeling bij de architecten	2020-IV	2021-I	2021-II	2021-III*	
Prijsindexcijfers (index 2015 = 100)	113,0	114,0	114,8	115,3	
Jaarmutatatie (%)	0,7	0,9	2,1	2,4	

1 Hier worden alleen bureaus die actief zijn in de betreffende sectoren beschouwd

* voorlopige cijfers

Bron: Panteia/Koninklijke BNA, CBS

3 Ingenieursbureaus

De gemiddelde werkvoorraad bij de ingenieursbureaus is ten opzichte van de voorgaande meting sterk gestegen. De ondernemers rapporteerden een gemiddelde werkvoorraad van 6,7 maanden, 1,2 maand meer dan in de voorjaarsmeting. Ook de omzetverwachting is per saldo sterk verbeterd; ongeveer de helft van de ondernemers verwacht een verbetering van de omzet in de komende periode. Ongeveer 3% verwacht juist een afname van de omzet. Per saldo komt de omzetverwachting hiermee uit op 47, een verbetering van 25 procentpunt vergeleken met een half jaar geleden. De personeelsverwachting is per saldo met drie procentpunt gedaald naar 22%. Dit saldo bestaat echter uit louter positief gestemde ondernemers; geen van de ingenieursbureaus verwacht een inkrimping van het personeelsbestand.

Tabel 3.1 laat de uitkomsten zien voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. Per saldo is de verwachting over de tariefontwikkeling verbeterd; ruim een op de vijf bureaus verwacht stijgende tarieven in de komende drie maanden, terwijl ongeveer 3% juist verwacht de tarieven te zullen verlagen. De ingenieursbureaus zijn per saldo zeer positief over de omzetontwikkeling per marktsegment; in alle marktsegmenten hebben de positieve ondernemers de meerderheid. Bij vijf van de acht segmenten zijn er zelfs geen ondernemers die een negatieve omzetontwikkeling verwachten.

Tabel 3.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, ingenieursbureaus

	Mei 2021		November 2021	
Orderportefeuille (aantal maanden)	5,5		6,7	
Verwachting ontwikkeling tarieven (%)	- toename	6	22	
	- gelijk	94	75	
	- afname	0	3	
Omzetontwikkeling ¹ per marktsegment	% -	% +	% -	% +
Utiliteitsbouw	12	48	4	52
Installaties	0	58	11	89
Milieu advisering	0	73	0	76
RO-advisering	0	69	0	82
Projectmanagement	0	52	0	76
Industrie	12	41	0	69
Buitenland	17	25	9	50
Overig	14	36	0	57

¹ Hier worden alleen bureaus die actief zijn in de betreffende sectoren beschouwd

Bron: Panteia/Koninklijke NLI ingenieurs

4 Bouwbedrijven

De ontwikkeling van conjunctuurgerelateerde indicatoren ten opzichte van de voorjaarsmeting is per indicator verschillend. Zo is de gemiddelde werkvoorraad met 0,4 maand gestegen tot 10,1 maanden werk. De stijging komt voor rekening van de b&u, waar de orderportefeuilles met 0,7 maand zijn gestegen tot gemiddeld 11,7 maanden. De gemiddelde werkvoorraad in de gww is juist met een 0,1 maand gedaald tot 7,0 maanden werk. De bouwbedrijven zijn per saldo minder positief over de omzetontwikkeling; ongeveer een op de zes bedrijven verwacht een toename van de omzet. Per saldo is de verwachting van de ondernemers over het personeelsbestand nagenoeg ongewijzigd ten opzichte van een half jaar geleden; een vijfde van de bouwbedrijven verwacht per saldo een uitbreiding.

Tabel 4.1 toont de resultaten voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. Ten opzichte van een half jaar geleden is het aandeel bouwbedrijven dat aangeeft geen stagnatie te ondervinden in onderhanden werk gedaald. Ongeveer de helft van de bouwbedrijven ondervindt geen stagnatie in onderhanden werk. Bij de b&u zijn de voornaamste oorzaken van stagnatie een gebrek aan personeel en de materiaalvoorziening. Bij de gww zijn de materiaalvoorziening en een gebrek aan orders het meest genoemd. Bijna een kwart van de bedrijven beoordeelt hun orderpositie als groot. Vooral b&u-bedrijven beoordelen hun orderpositie als groot. Bijna twee derde van de bedrijven verwacht dat prijzen in de komende periode zullen stijgen, de overige bedrijven verwachten gelijkblijvende prijzen.

Tabel 4.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, bouwbedrijven (totaal en naar de deelsectoren B&U en GWW)

		Mei 2021	November 2021
Geen stagnatie in onderhanden werk (%)	Bouw	66	50
	B&U	70	54
	GWW	59	43
Stagnatie vanwege gebrek aan personeel (%)	Bouw	10	19
	B&U	15	22
	GWW	4	13
Orderportefeuille (aantal maanden)	Bouw	9,7	10,1
	B&U	11,0	11,7
	GWW	7,1	7,0
Beoordeling orderpositie (%)			
- groot		22	24
- normaal		65	70
- klein		13	6
Verwachte prijsontwikkeling (%)			
- toename		52	65
- gelijk		45	35
- afname		3	0

Bron: EIB

5 Installatiebedrijven

De installatiebedrijven zijn ten opzichte van de voorjaarsmeting over het algemeen positiever. De gemiddelde werkvoorraad is ten opzichte van een half jaar geleden met 1,5 maand gestegen tot 10,8 maanden werk. De orderportefeuille fluctueert wel; een jaar geleden lag deze ongeveer 0,3 maanden lager dan nu. De omzetverwachting is per saldo positiever; bijna twee derde van de installatiebedrijven verwacht een hogere omzet in de komende periode. De verwachting over het personeelsbestand is op hetzelfde niveau gebleven; per saldo verwacht bijna twee derde van de ondernemers het personeelsbestand uit te breiden.

Tabel 5.1 toont de resultaten voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. De resultaatverwachting is zeer positief; bijna 95% bedrijven verwacht een beter resultaat, en geen van de bedrijven verwacht een negatief resultaat. Bijna drie op de vijf ondernemers verwacht in het huidige kwartaal een hoger prijsniveau, één op de twintig verwacht juist een lager niveau. De verwachting over het aantal offerteaanvragen is ten opzichte van een half jaar geleden verbeterd. Bij ruim 40% van de bedrijven is het aantal offerteaanvragen toegenomen en bij ongeveer 13% van de bedrijven is het aantal offerteaanvragen afgenomen.

Tabel 5.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, installatiebedrijven (met minimaal 25 werknemers)

		Mei 2021	November 2021
Orderportefeuille (aantal maanden)		9,3	10,8
Resultaatverwachting (%)	- winst	92	94
	- quitte	6	6
	- verlies	2	0
Ontwikkeling t.o.v. vorig kwartaal (%)			
• Prijsniveau	- toename	42	57
	- gelijk	41	38
	- afname	17	5
• Aantal offerteaanvragen (%)	- toename	34	41
	- gelijk	49	46
	- afname	17	13

Bron: MC/Techniek Nederland

Bijlage A De opbouw van de monitor

Sinds 2011 beschrijft het EIB in halfjaarlijkse rapportages de conjunctuur in de bouwketen. Koninklijke BNA, Bouwend Nederland, Koninklijke NLIingenieurs en Techniek Nederland zijn de organisaties die bij dit onderzoek betrokken zijn. De huidige rapportage is de 22^e in de reeks. Deze rapportage behandelt de bouwketen in het eerste hoofdstuk als geheel. In de daarop volgende hoofdstukken wordt ingegaan op de afzonderlijke schakels binnen de bouwketen, die vertegenwoordigd worden door de betreffende organisaties.

In deze rapportage wordt de stand van de conjunctuur in de bouwketen in de tweede helft van 2021 geanalyseerd. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de meest recente conjunctuuronderzoeken van de betrokken brancheorganisaties. Tabel A.1 laat zien welke partijen deze onderzoeken hebben uitgevoerd. De data van het CBS en andere externe bronnen is de meest actuele data per 24 november 2021.

Voor de respons op de verschillende onderzoeken geldt dat deze in relatie tot de onderzochte populaties bevredigend tot goed zijn. Bij het bepalen van de uitkomsten voor de totale bouwketen wordt de personeelsomvang per schakel binnen de bouwketen gebruikt voor de weging van sectorgegevens.

Tabel A.1 Bronvermelding en overzicht van respons per schakel binnen de bouwketen, in aantal en als percentage

Branche	Onderzoek door	Aantal	Percentage voorjaarsmeting 2021	Percentage najaarsmeting 2021
Architectenbureaus	Panteia/Kon. BNA	176	13%	18%
Ingenieursbureaus	Panteia/Kon. NLIingenieurs	32	42%	42%
Bouwbedrijven	EIB	223	26%	26%
Installatiebedrijven	MC/Techniek Nederland	69	16%	13%

Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLIingenieurs

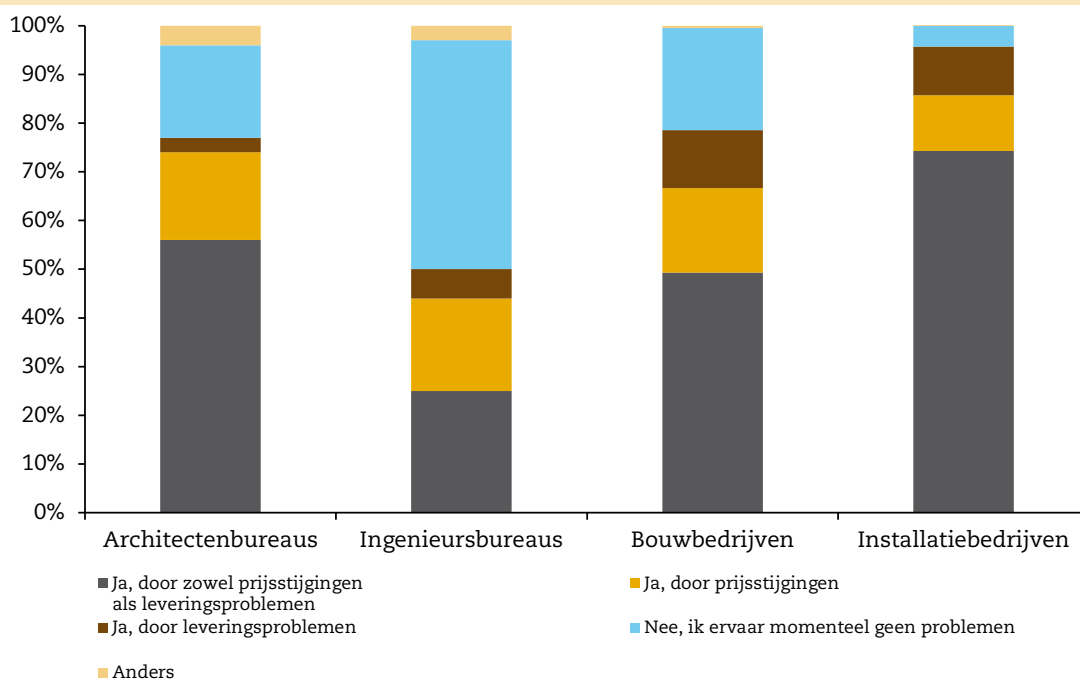
De in deze monitor vermelde verwachtingen hebben voor alle schakels betrekking op dezelfde verslagperiode. De verwachtingen in de voorjaarsmeting hebben betrekking op het tweede kwartaal van het jaar, de verwachtingen in de najaarsmeting op het vierde kwartaal.

Bijlage B Prijsstijgingen en leveringsproblemen

In de afgelopen maanden zijn vanuit de bouwketen signalen opgevangen dat er problemen zijn ontstaan door prijsstijgingen en leveringsproblemen. Zo laat de maandelijkse conjunctuurmeting van het EIB zien dat in het afgelopen half jaar gemiddeld een op de zes bouwbedrijven stagnatie heeft ondervonden als gevolg van problemen met de materiaalvoorziening.

De belangrijkste oorzaak hiervoor is de initiële schok aan het begin van de coronacrisis. In deze periode viel de vraag naar producten door onzekerheid kortstondig weg en werden fabrieken als gevolg van lockdowns en de weggevallen vraag stilgelegd. Hiermee kwam ook het toeleveringsproces tot stilstand. Na de initiële schok kwam de vraag naar producten weer terug. Het productie- en toeleveringsproces blijkt echter nog steeds problematisch. Om meer inzicht in het onderwerp te krijgen, zijn in het kader van de Monitor Bouwketen extra vragen gesteld over de ervaringen van bedrijven in de bouwketen hierover.

Figuur B.1 Ervaart u momenteel problemen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding, of -uitvoering door grote prijsstijgingen en leveringsproblemen van materiaal/materieel/apparatuur?

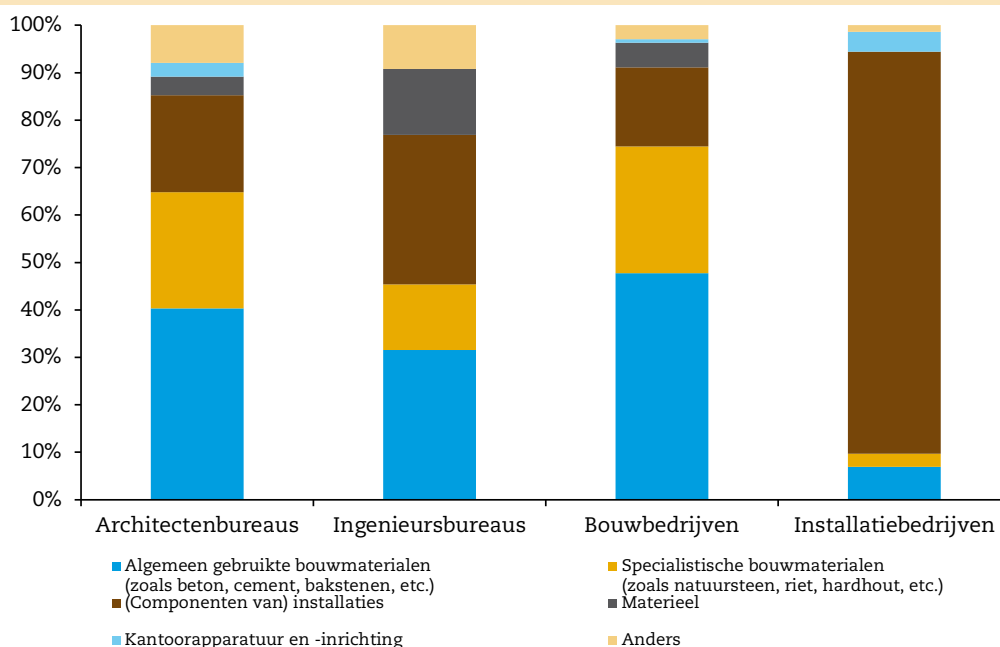
Bron: EIB, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLI ingenieurs, MC/Techniek Nederland

Als eerste is de ondernemers gevraagd of zij problemen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding, of -uitvoering ervaren, door grote prijsstijgingen en/of leveringsproblemen van materiaal, materieel of apparatuur. In figuur B.1 worden de antwoorden van de respondenten weergegeven. Bij bijna alle schakels ervaart het merendeel van de respondenten problemen in hun werk door prijsstijgingen en leveringsproblemen. Bij de ingenieursbureaus is het aandeel dat wel en geen last ondervindt bijna gelijk. Van de respondenten die wel last ondervinden, zegt de meerderheid problemen te ondervinden door een combinatie van prijsstijgingen en leveringsproblemen. Bij de installatiebedrijven gaf het grootste aandeel van de respondenten

aan problemen te ondervinden met prijsstijgingen en leveringsproblemen. Stagnatie door problemen met de materiaalvoorziening wordt minder vaak gemeld; in de laatste conjunctuurenmetering noemde ongeveer 15% van de architectenbureaus en bouwbedrijven problemen met de materiaalvoorziening als oorzaak van stagnatie in het onderhanden werk. Bij de ingenieurbureaus waren problemen met de materiaalvoorziening geen oorzaak van stagnatie.³

Aan de ondernemers die aangaven problemen te ondervinden door prijsstijgingen en/of leveringsproblemen, is gevraagd bij welk onderdeel zij deze problemen vooral merken (figuur B.2). De onderdelen die noodzakelijk zijn voor de bouw van een object, zijn het meest genoemd; zowel de gangbare als specialistische bouwmaterialen en (componenten van) installaties worden door de respondenten genoemd. Prijsstijgingen en leveringsproblemen bij materieel en kantoorapparatuur en -inrichting worden nauwelijks als problematisch onderdeel genoemd.

Figuur B.2 Door schaarste bij welk ketenonderdeel ervaart u problemen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding, of -uitvoering? (meerdere antwoorden mogelijk)

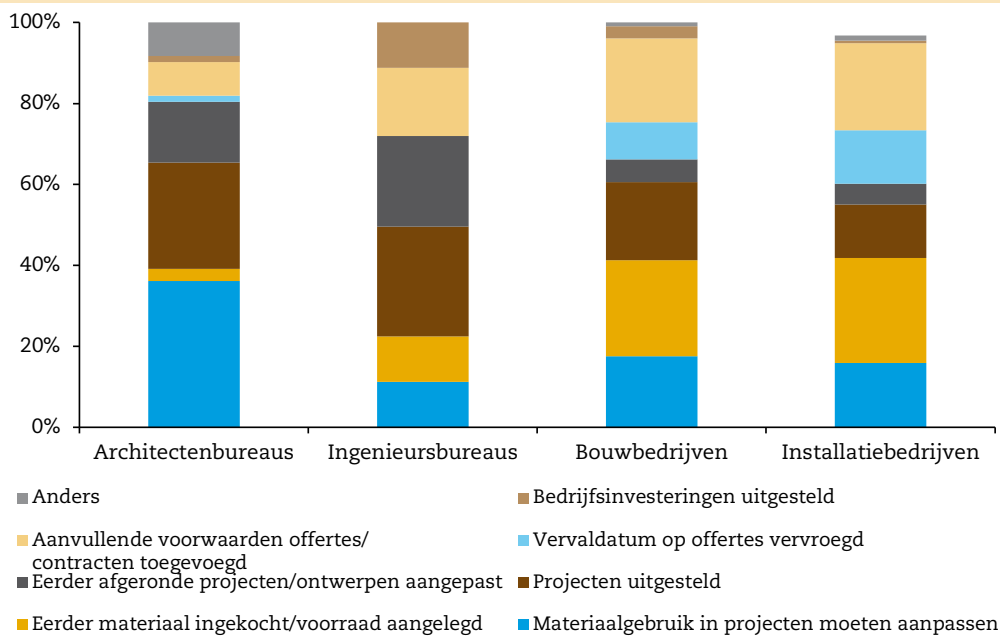

Bron: EIB, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLIingenieurs, MC/Techniek Nederland

³ Bij bouwbedrijven, ingenieurs- en architectenbureaus wordt bij de conjunctuurenquête standaard gevraagd naar productiebelemmeringen. Bij de installatiebedrijven is dit niet het geval.

Ook is gevraagd welke acties de bedrijven hebben moeten ondernemen vanwege de leveringsproblemen en/of prijsstijgingen. Figuur B.3 laat zien dat de acties rondom prijsstijgingen en leveringsproblemen divers zijn geweest. De architecten noemen het aanpassen van materialen in projecten relatief het meest als de door hen genomen actie. Bij de ingenieurbureaus is de uitstel van projecten een vaak genoemde actie. De bouwbedrijven en installatiebedrijven noemen het eerder inkopen van materialen en het stellen van aanvullende voorwaarden het meest.

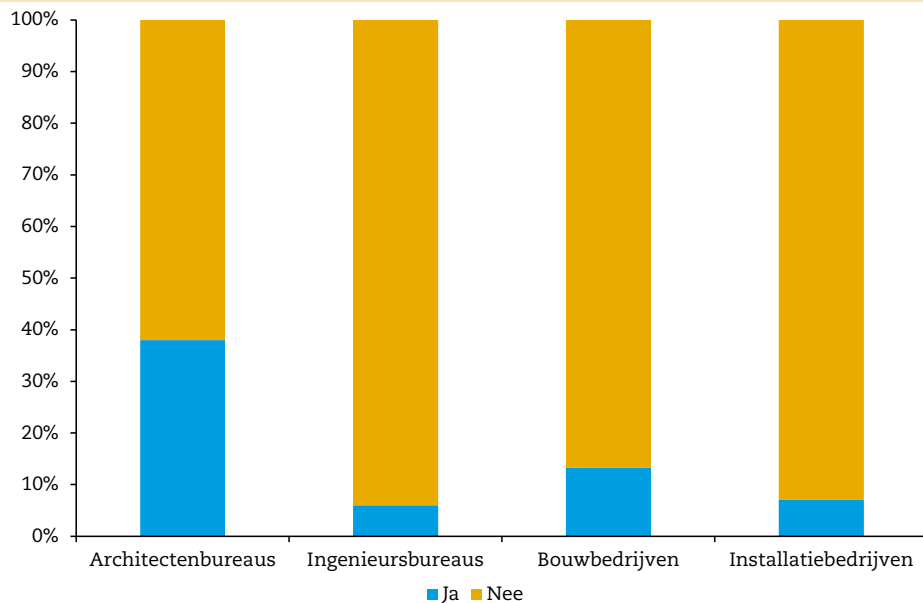
Figuur B.3 Welke veranderingen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding of -uitvoering heeft u moeten maken door de leveringsproblemen/ prijsstijgingen?

Bron: EIB, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLingenieurs, MC/Techniek Nederland

De vraag is of de prijsstijgingen en leveringsproblemen zorgen voor noodgedwongen minder duurzame oplossingen qua milieu-impact van het materiaal en/of energie-efficiëntie binnen projecten. Ruim één op de drie architectenbureaus heeft gezegd bij minimaal één project minder duurzame oplossingen in ontwerpen te hebben moeten verwerken (figuur B.4). Bij de overige schakels zegt tussen 6% en 13% van de respondenten minder duurzame oplossingen te hebben moeten gebruiken in een project.

Figuur B.4 Hebben de leveringsproblemen of prijsstijgingen ertoe geleid dat u over hebt moeten gaan naar minder duurzame oplossingen (qua milieu-impact van het materiaal en/of energie-efficiëntie) binnen een project?

Bron: EIB, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLingenieurs, MC/Techniek Nederland

Samenvatting

Een meerderheid van de ondernemers in de bouwketen zegt in hun werkzaamheden in meer of mindere mate last te hebben van grote prijsstijgingen en leveringsproblemen in de bouw. Van deze groep zegt het grootste deel problemen te ondervinden van een combinatie van de twee factoren. De uitvoerende bouw lijkt als groep het meest last van te hebben van de problemen.

De problemen liggen vooral bij de bouwmaterialen voor projecten. Zowel de meest gebruikte als specialistische bouwmaterialen, als ook installaties en componenten daarvan worden veruit het meest genoemd door de ondernemers. Ondernemers hebben verschillende manieren gevonden om met de problemen om te gaan. Zo worden projecten uitgesteld, wordt het materiaalgebruik aangepast en leggen bedrijven voorraden aan. Ook worden er aanvullende voorwaarden aan contracten en offertes toegewezen. De bedrijven weten de problemen zodanig op te vangen dat maar een minderheid daadwerkelijk stagnatie ondervindt. Als er bij e project vertraging door de materiaalvoorziening dreigt, dan kunnen bedrijven de beschikbare arbeid op een ander project inzetten.

Het is lastig te voorspellen hoe lang deze situatie nog voort zal duren. Wel is bekend dat bij eerdere fasen met materiaaltekorten, deze op macroniveau uiteindelijk geen grote effecten hebben op de productie.

eib

Economisch Instituut
voor de Bouw

Koninginneweg 20
1075 CX Amsterdam
t (020) 205 16 00
eib@eib.nl
www.eib.nl